

Kelecsényi László

A négy király

Életrajzi játék

Szereplők:

SZÍNÉSZNŐ

ÁKOS

SÁNDOR

IVÁN

LACI

Bár a darabban öt szerep van, mégis inkább monodráma, amelynek hősnője megidézi a magánéletében fontos férfiakat, akiket ugyanaz a színész alakít. Semmiképp sem hiteles életrajz, csak nagy vonalakban emlékeztet egy színésznő életútjára.

A színpadi tér szerény berendezést kíván: hintaszék, kényelmes fotel, dohányzóasztal, állólámpa, telefon. Szétdobált könyvek, újságok. A Színésznő a játék folyamán végig ülve marad; a négy férfit alakító egyetlen színész mozog, áll vagy ül mellette.

Halk zene, valamilyen kortalan sláger, amely lassan elhalkul.

SZÍNÉSZNŐ *(ül a fotelben, előtte hamutartó, pasziánszkártyát rakosgat. A hintaszék üres, billeg egy kicsit, mintha épp most szállt volna ki belőle valaki)* Nem hiszem el! Még mind a négy király benne van a pakliban. Micsoda játék! Micsoda játék! *(Tölt egy italt, belekortyol, játszik egy cigarettával, de nem gyűjti meg.)* Nem szabad, ezt sem szabad. Már mindenről le kell hogy mondjak az életben. Akkor miért vagyok még itt? *(Hátradől, majd elmélázik.)* A négy király!

Életem királyai. A férfiak. Melyikükkel kezdjem? Csak sorban, ahogy jöttek. Nem szeretem, ha összekeverik az időrendet. Én nem vagyok olyan modern. Én már elmúltam száz. *(Játszik a cigarettával, most sem gyűjti meg, újra iszik egy kortyot.)* De nem vagyok elég öreg, még mindig nem vagyok elég öreg. Bár sokan azt mondják, ideje lenne felhagyni a porcelánbabasággal. Butaság. Mi az, hogy porcelánbaba? Talán mégis halhatatlan vagyok. Eltemettek, beszen-teltek, aztán múzeumba zártak, felavattak. Igen, ne csodálkozzanak, szépen beszélt valami miniszterféle vagy államtitkár, nem is tudom, kicsoda, mindegy. *(Kis szünet.)* Ők voltak az igazi férfiak, az én királyaim. *(Lapoz a csomagban.)* Na, itt az első. *(Ledobja a lapot.)*

A háttérben megjelenik egy férfialak.

SZÍNÉSZNŐ Nem, Ákos, még nem maga jön. Várjon! Még el kellene mondanom Heltai Jenőt, Hevesi Sándort, akik foglalkoztak velem, és főképpen Gaál Bélát, aki szerepet adott a *Meseautóban*, kis szerepet, de valahol el kellett kezdenem, nem igaz? És azt az édes embert elpusztították a nyilasok. Ő volt a keresztapám.

ÁKOS *(ingujiban belép)* A keresztapja?

SZÍNÉSZNŐ Igen, kedves Ákos. Ő adta nekem a Klári nevet. Elvég-

- re Rózsi nem lehettem... Rózsi néven nem lehet fővárosi színpadra lépni. A népszínművek kimentek a divatból, mondta a Gaál...
- ÁKOS *(számonkérőn)* Rózsi, hol van a nyakkendőm?
- SZÍNÉSZNŐ Na, tessék! Hát ez az. Nem tudom, hogy miért nem a lánytól kérdezi. Azért tartjuk, nem?
- ÁKOS Igen, azért. Meg azért, hogy a kislányunkat nevelje.
- SZÍNÉSZNŐ Az apácákhoz mégsem adhatjuk be. Nekem untilig elég volt belőlük. Ott nőttek föl.
- ÁKOS Nem tanulhatott rosszat tőlük.
- SZÍNÉSZNŐ Ami igaz, az igaz. Megtanultam könyvelni meg gyors- és gépírni.
- ÁKOS Annak aztán sok hasznát veszi. *(Megtalálja a nyakkendőjét.)*
- SZÍNÉSZNŐ De hát színész nő lettem. Mit akar tőlem? Könyvelést vállaljak?
- ÁKOS Ugyan, kedvesem. Foglalkozzon csak a szerepeivel. Az a dolga. Az anyám is színész nő volt, tudom, mi az.
- SZÍNÉSZNŐ Maga is színészkedett, ha jól tudom. Ha igazat mondott.
- ÁKOS *(sértődötten)* Miért ne mondtam volna igazat? Némafilmekben játszottam. Kordáékkal dolgoztam. Meg Párizsban, René Clair mellett. Tudja, kedvesem, ki az a René Clair?
- SZÍNÉSZNŐ Képzelve, tudom. *(Dühösen igazgatja magán a ruhát.)* Én is jártam moziba, még mielőtt magát megismertem.
- ÁKOS *(végigméri a feleségét)* Igen. De azért jobban adhatna magára. *(Igazgatja a zakóját.)*
- SZÍNÉSZNŐ *(végignéz magán)* Mi baja van velem?
- ÁKOS Úgy látom, megint ez az ócska papucs van a lábán.
- SZÍNÉSZNŐ *(megnézi)* Igen. Itthon nagyon jó. Kényelmes.
- ÁKOS Estére vendégeket hívtam. Eljönnek páran a stábból. *(Végigméri a ruháját, majd elégedetten kihúzza magát.)* Egy-két kolléganője is itt lesz.
- SZÍNÉSZNŐ Ezt csak most mondja?
- ÁKOS Miért, ha előbb szólok, mit csinál? Nekiáll sütni-főzni? Ugye, nem?
- SZÍNÉSZNŐ Persze hogy nem. Gyorsan telefonozni kell a Meinlnek, hidegtálat rendelni, borokat, pezsgőt.
- ÁKOS Ugyan, szívecsském. Már régen megtettem. Rendeltem mindent. *(Kimegy.)*
- Felhangzik egy korjellemező sláger a harmincas évekből.*
- SZÍNÉSZNŐ *(tovább rakja a kártyákat)* És így ment el mellettünk az életünk. Az első közös filmünk után Ákos megkérte a kezemet. Igent mondtam, de nem voltam szerelmes belé. *(Kis csönd.)* Óh, a szerelem! Tudom ám, mi az. Tudtam. Tizennégy évesen nagyon tudtam. A bátyám házitanítójával leveleztünk. Csodaszép szeme volt, gyönyörű, hullámos haja. A levélbélyeg alá írtunk egymásnak üzeneteket. Röviden persze, csak röviden. Jó lenne megfogni a kezed! Milyen szép a hajad! Ilyesmiket... Nevetséges? Akkor ez hallatlan merészségnek számított. A trafikosné nem értette, miért kérem olyan kis címetekben a bélyegeket. Mi tudtuk... Istenem, milyen szép volt! Még meg se csókolhatott, amikor a bátyámmal kikísértük az állomásra. *(Szünet.)* Aztán sokáig semmi. Később jött ez a gyors házasság. Nem akartam kilógni a sorból. Jobb volt

férjes asszonyként szerepelni mások filmjeiben. Így legalább békén hagytak a férfiak. A rendező urak meg a kedves kollégák. Zita azt a tanácsot adta, miután alaposan végigmért az öltözőben, hogy Pali-kával vigyázzak. Jávor Palival. Ami igaz, az igaz. Neki nem lehetett ellenállni, nemcsak a mozivászonon. Ahogy nézett! Volt egy pillantása, alulról fölfelé indított, s mire a tekintetét a partnerére emelte, az már elolvadt. Jó pár filmben játszottunk együtt. *A szerelem nem szégyen* – erre emlékszem a legjobban. Ákos rendezte. Ahogy a férjem lett, nem küldözgettek többé csokrokat, nem kaptam vacsorameghívásokat, nem tettek félreérthetetlen célzásokat. Elég volt nekem ő. Mindig hűséges asszonya akartam lenni. A záróban erre tanítottak a kedvesnővérek. *(Felsőhajt.)* Különben is jött Júlika. Egy hónappal a születése után már premierem volt. Ki volt tűzve a darab, nem lehetett lemondani, nem volt lekettőzve. Spórolt rajtam a direktorom. A nőrsz fel volt háborodva, ha bementem a lányomhoz, hogy megzavarom, felizgatom a gyereket. Alig láttam szegényt. Folyton kettéosztottam magam. Végül is ez a dolgom, nem? Színésznő vagyok. Mindig legalább két életet élek egyszerre. Egy valóságosat: férjem van, gyereke van. Meg egy képzeletbelit: Júlia vagyok, Déryné vagyok, Blanche vagyok, minden vagyok, százféle vagyok. Kossuth-díjas vagyok. Kétszeresen. Ugyan már! Nem érdekes. Nem attól színésznő valaki, hogy miféle díjai vannak.

ÁKOS *(újra megjelenik a háttérben, a Színésznőre pillant)* Ugyan már, maga mindent el tud játszani,

kedvesem. Egyszerre volt kis parasztlány a moziban, a *Tiszavirágban*, és ugyanakkor francia szobalány abban a sikerdarabban. Ki is írta?, nem jön a nyelvemre. A *Tiszavirág*ot viszont sajnós nem én rendeztem...

SZÍNÉSZNŐ Bolváry. Ő rendezte azt a filmet. Most elmegy?

ÁKOS Igen, elmegyek. Géza von Bolváry, a ludovikás százados.

SZÍNÉSZNŐ Mit számít, hogy százados, ha tehetséges? Hová készül?

ÁKOS Semmit se számít. Van egy kis elintéznivalóm. Estére itt leszek. *(Búcsút int és elmegy.)*

SZÍNÉSZNŐ Egy kis elintéznivaló. Mindig ezt mondta. Olyankor tudtam, hogy megcsal. Az anyósom megsúgta, merő jóindulatból, hogy vigyázzak, de anélkül is tudtam, hogy szeretője van. Kolléganő. Később feleségül vette, miután engem elhagyott, és elváltunk. Vigasztaltak, hogy mennyire tehetségtelen, csak szép. De hát a férfiaknak ez kell. Anyám meg azt mondta, hogy megérdemeltem az egészet. Ez a büntetésem, hogy elhanyagoltam magam. Hogy nem lehet így öltözködni, élni egy sztárrendező mellett... *(Elővesz egy régi Színházi Életet, lapozgat benne.)* Írtak rólam a színházi lapba. Nem is akar ki. Próba után egyszer felmentünk a szerkesztőségbe az Erzsébet körúton. Életem első interjúja volt. *(Olvas.)* „Azt mondja, hogy húszéves. Ha megesküszik rá, el is hisszük. A térde alatt köti meg a harisnyáját, körgumival, mint az elemisták. *(Lenéz a lábára.)* Az ember keresi az ujján az iskolatinta nyomait.” *(Ledobja a lapot.)* Hunyady Sándor. Nahát, ilyen vagyok, és kész. Miért kell ezen fennakadni? Mások is írtak

rólam. Sokan, sokfélé. Csak később kezdett érdekelni. Bevallom, eleinte nem tartottam magam színésznőnek, úgyhogy nem is érdekelt, mit irkálnak össze. Milyen lehetősége van egy fiatal, kezdő színésznőnek? Férjhez menni a rendezőjéhez. Mind így csinálják. Majdnem mind. Aztán szépen el is válnak. Nem mind. *(Kis szünet.)* Én igen. Én elváltam tőle. De az utolsó itthoni filmjébe még meghívott játszani. Valami nagy csacsakaság volt, csak arra emlékszem. A címe... Nem tudom. Nem mindegy? Szerep – szerep. Majdnem mind egyforma. *(Tölt az italból, megissza.)* Nem bántam meg a válást. Újra szabadnak érezhettem magamat. Elmúlt a lidércnyomás, az egész ország fölül elmúlt. El nem tudják képzelni, hogy a háború után milyen öröm volt újra játszani, újra színpadon állni, és érezni az emberek boldogságát, a szabadság ízét, hogy túléltek, itt vagyunk, szeretnek minket. A Vígben játszottunk egy modern darabot, egy élő szerzőét. *Varázs* – ez volt a címe. *(Folytatja a pasziánsz kirakását.)*

A háttérben megjelenik Sándor, az író. Csendesen figyeli a Színésznőt, néha bólint.

SZÍNÉSZNŐ Miről szólt? Hát a szerelemről, mi másról? Jók voltak a partnereim, Ajtay és Benkő. A Gyuszi olyan karcsú volt, kétszer kellett bejönnie, hogy észrevegyék. A mi szerzőnk végigülte a próbákat, de nem szólt semmit, tudta, hogy az író dolga ilyenkor a hallgatás. Hát hallgatott, akkor is, mikor már megszólalhatott volna. Főállt, biccentett a rendező felé, aztán elegánsan, méltóságtelje-

sen kivonult. Vígszínházi módon vonult ki. Olyan volt, mint egy szobor. Nem mertem megszólítani. Folyton kalucsniiban járt, pedig száraz ősz volt, nem esett az eső.

A következő jelenetekben néha a Színésznő és Sándor a közönségnek beszél, mintha a másik ott se lenne.

SÁNDOR *(előlép, állva marad, megszólal)* Csak figyeltem őt a próbákon. Tudtam róla, hogy se nem démon, se nem díva, se nem baba, mint a korabeli színésznők voltak. Se Muráti, se Karády, se Szelezcky. *(Legyint.)* Hol voltak már ekkor! Csak egy lány, egy lány volt, szinte még kislány. Hallottam, hogy gyereke is van, igen, egy kislánya. Meg hogy válik a férjétől. De nem érdekelték a pletykák. Tehetséges volt, csak ez számított a szememben. Ez a színésznő tudta a mesterségét, nem volt egyetlen hamis hangja sem, egészen kis eszközökkel megcsinálta a lehetetlent, életre keltett egy sorsot. Többet adott hozzá a darabomhoz, mint amit valaha, írás közben képzeltem. Valami elkezdődött, elindult bennem, de magam se tudtam, hogy mi.

Felhangzik egy dal, Karády énekl: Hiába menekülsz, hiába futsz...

SZÍNÉSZNŐ *(felkapja a fejét, egy ideig hallgatja, sóhajt; a dal elhalkul, majd csend)* Negyvenöt karácsonyan egyszer csak csöngetett egy küldönc, és egy csomagot adott át. Konyak volt benne, amerikai cigaretta meg néhány kéziratlap.

SÁNDOR A darabom megbukott, legalábbis én úgy éreztem. *(Leül a hintaszékbe.)* Beültem olykor valamelyik előadásra. Emlékszem,

egyik vasárnap kétszer egymás után ment, és megnéztem mind a kettőt. Délután fél ház, langyos tapsok. De este! Nem tudom, mi történhetett közben az emberekkel. Persze más közönség volt. Az elején még fagyos levegő ülte meg az alig fűtött nézőteret. De aztán a második felvonásban minden élni kezdett, izzani, ki kellett gombolnom a mellényemet. Tomboló siker lett a végén. Mutogattak rám a nézők, úgyhogy gyorsan távoztam. *(Kis szünet.)* Amikor hazaértem, írnom kellett neki. Csak őneki.

SZÍNÉSZNŐ *(felolvas)* „Ha majd szeretlek, vásárlók neked / Teknőc-fésűt, ezüst karperecet / Fecskefészket hozok, ezüstpapírba / S a verseim, kék s zöld tussal leírva – / Így élünk majd. De ez mind semmiség lesz / Ha jó az éj, s fohász-kodunk az éjhez / Átkarollak, mint gyermeket a felnőt / Szájamba veszek, mint gyermek az emlőt / S így állongunk – két örült, kéz a kézben! – / Megizzadunk a borzas szenvedélyben” *(Leteszi a könyvet, meghatottan hallgat.)*

SÁNDOR *(a felolvasás alatt néha némán bólint)* Nem is tudom, hány verset írtam, csak úgy jött magától.

SZÍNÉSZNŐ Tíz vers volt, tiszta, szép kézírással leírva. Krisztus után a huszadik századból, ismeretlen kínai költő modorában. Gyönyörűek voltak, meghatóak. Szerelmes versek, nem lehetett tagadni. Tudtam, hogy nős, felesége van, meg gyereke is talán. De én nem akartam tőle semmit.

SÁNDOR Biciklivel jártam be Leányfaluról. Kávéházakban randevűztünk, együtt ebédeltünk. Valami ismeretlen erő vonzott, hogy bejöjjenek a városba, és valahol,

rendszerint a Múzeum kávéházban együtt legyünk. A pincérek már fenntartottak nekünk egy csöndes asztalt a Sándor utcai oldalon. Kopaszon áztak a kert fái, dideregtek a gallyak, de engem csak ő érdekelt. Odaadtam neki egy kéziratot, hogy olvassa el.

SZÍNÉSZNŐ Egy regény volt, sűrűn gépelt sorokkal, *Szabadulás* a címe. Nem mondta, hogy rejtegetni kellene, de én úgy tekintettem, mint egy titkos iratot, melyet nálam helyezett biztonságba, amiért főbe is lőhetik.

SÁNDOR Akkor fejeztem be, de nem mertem megmutatni senkinek. Még a feleségemnek se. Az oroszokról szólt, meg rólunk, magyarokról. Hogy meg lehet-e szabadulni a múltunktól, minden rossztól, a gonosztól.

SZÍNÉSZNŐ Izgatottan faltam a sorait. Megtiszteltetés volt: ő, az ismert és sikeres író engem választott, hogy én legyek az első olvasója. Aznap az Országház kávéház elé beszéltek meg a találkozónkat, és buta fejvel nem mentem be, kinn vártam őt. Jött egy hirtelen szélvihar, kitepte a kezemből a lapokat. Szálltak a gépírásos sorok a Parlament előtt, én kétségbeesetten kiabáltam, hogy emberek, segítsenek! Lépjenek rá, lépjenek rá! *(Nevet.)* Az orosz kiskatonák segítettek összeszedni. Az ő sáros csizmanyomuk lett a pecsét a szétfűjt oldalakon, ahol róluk volt szó, a szovjetekekről, és a mi szabadulásunkról.

SÁNDOR Tanítgattam. Elmondtam neki a világot, ahogy én látom, és ahogyan senkinek sem lehetett elmondani, mert a feleségemmel csak egymásra néztünk, és mindketten tudtuk, mit gondolunk.

Nem kellett a szavak. De neki még tudtam újat mondani, hogy mit gondolok a világról, hogy mit érzek, milyen legyen a jövő? Kíváncsi volt mindenre, tágra nyílt szemmel hallgatott, úgy figyelt. Valószínűleg beleszerettem, de ezt még magamnak se mertem bevallani, nemhogy másnak. Neki sem. *(A Színésznőhöz fordul.)* Tudja, ki a legnagyobb magyar író?

SZÍNÉSZNŐ Hát maga, Sándor.

SÁNDOR Ne vicceljen! Komolyan kérdezem.

SZÍNÉSZNŐ Akkor Jókai, Jókai Mór. Megvolt otthon apukának a száz-kötetes...

SÁNDOR Szó se róla. Jókai nagyon jó író, nagyon nagy író. Különösen *Az arany ember.*

SZÍNÉSZNŐ Láttam a filmet Szelezkyvel.

SÁNDOR Bocsásson meg, olvasni kell. El kell olvasni a regényt.

SZÍNÉSZNŐ Még nem olvastam. Mostanában nem jut rá időm, mindig csak darabokat olvasok.

SÁNDOR Jókai ugyanis elmondja, milyen kétlelkű az ember.

SZÍNÉSZNŐ Mármint a férfiember.

SÁNDOR Pontosan. De nem Jókait akarom dicsérni. *(Egy könyvet nyújt a Színésznő felé.)* Krúdy, Krúdy Gyula! Ő volt az igazi.

SZÍNÉSZNŐ Valóban? Mit olvassak tőle? Ezt? *(Belelapoz a kötetbe.)*

SÁNDOR *(a közönséghez)* Csodálkozó pillantásokkal figyelt, itta a szavaimat. Talán sosem akadt ilyen nagyszerű közönségem. Sikerem volt az irodalomban, de tudtam jól, hogy a siker mindig valami félreértésből származik. De ez más, ez egészen más...

SZÍNÉSZNŐ *(szintén a közönséghez)* Titokban találkoztunk, már amennyire ezen a feldúlt, szétrom-

bolt Pesten titokban maradhatott valami.

SÁNDOR Az volt a szerencsénk, hogy nem álltak a hidak.

SZÍNÉSZNŐ Megszűnt a kapcsolat Pest és Buda között.

SÁNDOR Még el lehetett tűnni a világ elől, amely egyszerre összeomlott, és senkit nem érdekelt egy középkorú író meg egy fiatal színészno kapcsolata. Bár ha jól számolom, csak tíz-egynéhány év volt köztünk, de én már öregnek éreztem magam. Mégse akartam elveszíteni őt, pedig nem tudtam, mi lenne, ha...

SZÍNÉSZNŐ Minden elmúlik, befejeződik. Nemcsak a harmadik felvonás végén van függöny, az életben is.

SÁNDOR Láthatom holnap... láthatom holnap... láthatom holnap? *(Közben kimegy.)*

SZÍNÉSZNŐ Folyton ezt kérdezte meg írta azokban a felfelé tartó sorokkal rótt leveleiben. Valahol még megvannak. Megőriztem a verseit. Nem magamnak, a világnak. Tudtam, hogy egyszer fontos lesz az a pár oldal, tudtam, hogy milyen nagy író, akkor is, ha letagadják, ha gondolatban számúzik. Mit is akarthattam volna tőle? Semmit. Tiszteltem. Nagyra tartottam. Én szabad voltam, de ő nem. *(Sóhajtt, összeszedi a kártyalapokat, keverni kezdi a csomagot, majd szétosztja, leteríti. Nézi az eredményt.)* Jönnek. Jön a kőr király, itt van. *(Ráteszi a kezét a lapra.)* Ő az! A szerelem. Az egyetlen, nagy szerelem, akiért érdemes élni, tovább élni...

A háttérben megjelenik Iván, hosszan a Színésznőre pillant, szinte büvöli a tekintetével, aztán beleül az üres hintaszékbe.

SZÍNÉSZNŐ Próbáltunk a Művész Színházban. Egy modern francia darabot. Már csak három hét volt a bemutatóig, de nem volt még férfi főszereplőnk. Fölvonultak melletttem az Orfeuszok. Az egyik belázasodott, kivették a vakbelét. A másikat két próbanap után visszarendelte az anyaszínháza. A harmadik nagy dilettáns volt, elzavarták. Akkor Rátkai Marci bácsi beállított egy langaléta kamasszal.

IVÁN (*bólint*) Egy üzleti tárgyalásról rángatott ki, ahol éppen oroszul tolmácsoltam. Soha többé nem mentem vissza oda.

SZÍNÉSZNŐ Csak néztünk, hogy mit akar ezzel a gyerekekkel. (*Ránéz Ivánra.*) De a gyerek jó volt. Pedig először kinevettük. A *Cyranó*ból szavalt valamit. Aztán megszólalt Orfeuszként, és ő volt, ő lett az.

IVÁN Életem nagy ajándéka volt az a színház. Nemcsak azért, mert ott ismertem meg őt.

SZÍNÉSZNŐ (*palócosan*) Meguntám az életemet, fölmegegyek Budapestre...

IVÁN Az egyik próba szünetében elkezdett tájszólásban beszélni vagy énekelni. Az egész műszak bámulta, aztán nevettek. Kinevették, mert nem ismerték a Katyi-nótákat. Tudatlan népség. Meg kellett védenem. Odamentem hozzá... Kisasszony, mondtam neki...

SZÍNÉSZNŐ Nem vagyok kisasszony, válaszoltam. Asszony vagyok, és elvált, kedves Szilárd.

IVÁN Én meg nem vagyok Szilárd, Iván vagyok, ha kérhetem.

SZÍNÉSZNŐ Iván? Jó, akkor legyen Iván, ha úgy akarja.

IVÁN Beszélgetni kezdtünk. Sokat beszélgettünk. Több mint tíz évig állandóan beszélgettünk. Vele lehetett a legjobban társalogni.

A legokosabb nő volt, akivel a sors összehozott. Valami hűvös elegancia sugárzott belőle. Nem az, hogy úrinő, ami épp akkor ment ki a divatból, el is kergették azokat a színésznőket, Mezeit, Simor Erzsit. Ő belülről sugározta ezt. Valami méltóság, tartás, intelligencia áradt belőle. Azt rebesgették, hogy sokat olvas, egyáltalán, hogy olvas. Kuriózum, olvasó színész! Egy színész nem olvas. Ösztönből játszik.

SZÍNÉSZNŐ Figyelt rám. Csak engem nézett. Imádta őt mindenki, még a műszak is. Lépten-nyomon megfordultak utána az utcán. Mentünk az Andrássy úton, és csak ámuldoztam, hogyan bámulják őt a nők. Féltekeny lettem, mert rossz híre volt. Mindenfélét pletykáltak róla, csúnya nőügyeket.

IVÁN Az előadás nagy sikert hozott. Ünnepeltek minket. Budapest akkor tápázkodott föl valami lidérces álomból.

SZÍNÉSZNŐ Több mint tíz évvel volt fiatalabb nálam. De ez egyikünket sem izgatta.

IVÁN A darab már rólunk szólt.

SZÍNÉSZNŐ Már mindenki tudta, hogy az életünket játsszuk esténként a színpadon.

IVÁN Mondtuk a szövegünket... nem, nem igaz, nem mondtuk, éltük, minden percet forrón átéltünk.

SZÍNÉSZNŐ Vérre ment, amikor hét-kor fölment a függöny. Mintha rólunk írták volna ezt.

Idéznek a darabból, közben zene. (Csajkowszkij: Vonósszerenád, kerिंगő).

IVÁN – ORPHEUS Maga nem szokott mosolyogni?

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ Ha boldog vagyok, soha.

IVÁN – ORPHEUS Azt hittem, boldog-
talan.

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ Hát mi szé-
pen vagyunk: itt állunk egymással
szemközt, s mögöttünk ugrásra
készen mindaz, ami történik majd
velünk...

IVÁN – ORPHEUS Gondolja, hogy sok
minden történik majd velünk?

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ De mennyi
minden! Minden, ami csak meg-
történhetik ezen a földön egy férfi-
val meg egy nővel...

Zene vége.

IVÁN (*megismétli a dialógot*) Min-
den, ami csak megtörténhetik
ezen a földön egy férfival meg egy
nővel...

SZÍNÉSZNŐ Igen, minden.

IVÁN Mondták, hogy a rendezőnk,
Apáthi Simi minden este ott ül a
bal egyes páholyban.

SZÍNÉSZNŐ Pedig nem szokott.

IVÁN De ott ült a páholyban végig,
amikor az *Eurüdiké* ment. Minden
este.

SZÍNÉSZNŐ Egyik nap, talán a hete-
dik vagy nyolcadik előadás után,
Várkonyi bekopogott az öltözőm-
be. Játszott a darabban, és még
le se szedte a sminkjét. Hozott
egy üveg francia pezsgőt. Nem
tudom, honnét szerezte. Igyátok
meg, mondta így, többes számban.
Áldásom rátok.

IVÁN Füstös kis kávéházakban buj-
káltunk. Néztük egymást. Mintha
egy színdarabban lettünk volna.

SZÍNÉSZNŐ Mi ez?

IVÁN Mi történik most velünk?

SZÍNÉSZNŐ Ki vagy te?

IVÁN Mi lesz ebből?

SZÍNÉSZNŐ Mi ez a csoda?

IVÁN Mindent tőled és veled akarok
az életben.

SZÍNÉSZNŐ Elhiggyem ezt?

IVÁN Nemcsak a szájunk kérdezett,
a szemünk, az arcunk, minden
érzékszervünk. Mintha mi terem-
tenénk most meg a világot.

SZÍNÉSZNŐ Úgy is történt, de köz-
ben ment a pletyka. Gúnyosan
néztek ránk, figyeltek. A nagy mű-
vésznő és ez a kis csirkefogó.
A selyemfiú!

IVÁN Suttogták, hogy gyereke van,
iskolába jár a lánya.

SZÍNÉSZNŐ A szerelemnek mindig
két arca van. Az egyik fehér, a má-
sik fekete. Valahol olvastam ezt.
Tudtam, hogy ez a fehér arc. Az
ártatlan.

IVÁN Megváltoztam, átalakultam. Ad-
dig nem törődtem magammal,
úgy mászkáltam, mint egy koc-
matöltelék. Mióta megismertem,
igyekeztem olyan lenni, mint akit
skatulyából húztak elő. Ez lenne
a szerelem? Méltó akartam lenni
hozzá. Eltűntek mellőlem a kis
pisztrángok, akik fürgén cikáztak
körülöttem. Nem tudták, mi ba-
jom lett hirtelen. Csodálkoztak. Az
egyik azt hitte, beteg lettem.

SZÍNÉSZNŐ Hogy mind a két ember
ugyanakkor és ugyanolyan hőfo-
kon szeressen: csak ez az igazi
szerelem. Hányszor van ilyen az
életben? Egyszer? Kétszer? Nem
tudom. Most van! És ezt neki kö-
szönhettem.

IVÁN Három napig tartanak a cso-
dák. (*Mentegetőzve.*) Azt mondják.

SZÍNÉSZNŐ (*meglepetten*) Három
napig? Csak addig? De mi van
utána?

*Mozgalmi dal: Szódd a selymet, elv-
társ!*

IVÁN Államosítottak minket. Elvették
Várkonyitól a Művész Színházat,
amit ő teremtett szinte a semmi-
ből.

SZÍNÉSZNŐ Én meg igazgató lettem. No, nem egymagam, Somló Istvánnal és Benkó Gyuszival a Vígszínházat vezettük.

IVÁN Nem értettem, mit keres abban a triumvirátusban.

SZÍNÉSZNŐ A végén zálogba csaptuk minden értékünket, hogy ki tudjuk fizetni a színészeket.

IVÁN Áthelyeztek a Madáchba. Mint polgári csökevényeket, nevelésre szorulókat, akik elposványosították a színházi életünket. Szerencsére együtt maradhattunk.

SZÍNÉSZNŐ A sztár nem művész, írták rólunk, hanem propagandával előállított álszemélyiség.

IVÁN De hát ők voltak a propagandisták. Miféle darabokat játszottunk, atyaisten!

SZÍNÉSZNŐ De Shakespeare maradt, a *Rómeó és Júlia* maradt. Ő lett a partnerem.

IVÁN De volt még három másik.

SZÍNÉSZNŐ Igen. Három Rómeóm is volt mellette. A párttitkárunk...

IVÁN ...meg egy korábbi párttitkár, aki a Nemzeti Színházból igazolt át... Azt mondták, vezekelni jött hozzánk.

SZÍNÉSZNŐ Meg a fő-nőcsábász. Volt olyan este, hogy nem tudtam, ki fog állni az erkélyem alatt. Csak azt tudtam, hogy ő otthon van Julikával, a lányommal. Tizennégy éves volt a gyerek. (*Fennhangon.*) És már nem volt gyerek!

IVÁN Júlia, Julika, a lánya egyszer azt kérte, hogy amikor anyuka a színpadon van, ugyanabban az órában játsszuk el mi ketten otthon az erkélyjelenetet. Hozta a kis Shakespeare-kötetet, a régi fordítást, a Kosztolányiét. Hogy az szebb, mint amit mi játszunk. Honnét tudod?, kérdeztem. Az iskolában mondta a magyartanár,

válaszolta. Eljátszottuk. Julika felállt az asztalra, és arra kért, hogy én meg térdelek elé a perzsaszőnyegre. (*Beleéli magát.*) „De csitt, mi fény nyilall az ablakon? Ez itt Kelet és Júlia a napja” – olvastam a számomra ismeretlen fordítást este háromnegyed nyolckor. Julika meg válaszolt: „Tagadd meg az atyád, neved hajtsd el.” Belebonyolódtunk a játékba. Nekem kellene játszanom, mondta, én vagyok tizennégy éves, nem anyuka.

SZÍNÉSZNŐ Hogy a saját lányom... Julika. Ezt sohasem hittem volna, egészen addig, míg meg nem találtam a párnája alatt azt a fényképet...

IVÁN Miféle fényképet?

SZÍNÉSZNŐ Liliomfi úrét.

IVÁN Ja, azt én adtam neki.

SZÍNÉSZNŐ Igazán? S ezt csak így mondja?

IVÁN Hogyan másképp? Kikönyörögte. Nagyon tetszett neki a film.

SZÍNÉSZNŐ És azokat a kis szíveket is maga rajzolta a hátlapjára?

IVÁN Miket? Kis szíveket?

SZÍNÉSZNŐ Most persze adja az ártatlant! (*Magában.*) Valamit tennem kellett. Fel kellett számoljam ezt a helyzetet. Nem tűrhettem, hogy a lányom... (*Elharapja, amit mondani akart.*) Írtam az apjának, és egy szép napon feltettem a bécsi vonatra.

IVÁN Egy szörnyű szovjet darabot játszottunk aznap, melyik nem volt szörnyű?, hál' isten, ő nem volt benne. Mikor hazaértem, látom, sehol a gyerek. Elalvás előtt ugyanis mindig bejött elbúcsúzni. (*A Színésznohöz fordul.*) Julika?

SZÍNÉSZNŐ Elutazott.

IVÁN Hogyhogy? És hová? Egyedül?

SZÍNÉSZNŐ Bécsben várja az apja a Westbahnhofon.

IVÁN Bécsben? Az apja?

SZÍNÉSZNŐ Igen. Ne csodálkozz! Így láttam jónak.

IVÁN No de egyszerre? Ilyen hirtelen kiszakítani a megszokott helyzetéből.

SZÍNÉSZNŐ Mi is volt az a megszkott helyzet?

IVÁN Hát az iskola, a tanárok, a barátok.

SZÍNÉSZNŐ És maga!

IVÁN Mi az, már nem tegezödünk?

SZÍNÉSZNŐ Most így jött a nyelvemre.

Iván ülve marad, de nem vesz részt a következő játékban.

SZÍNÉSZNŐ *(megint a kártyához fordul, tovább rakosgatja a lapokat, majd mérges lesz)* Itt vagy hát! Kijött a kőr dáma. A vadmacska. *(Kicsit hosszasan nézegeti a lapot, majd ledobja az asztalra.)* A szereputódom. Igen, ő lett utánam Júlia a Rómeóban. Hiába, tizenöt évvel volt fiatalabb nálam. Tizenöt évvel! *(Kis szünet.)* Azt pletykálták, hogy összejöttek Ivánnal. De hagyjuk őt békében. Megszenvedte az életét, a karrierjét. *(Váratlanul dúdolni kezd egy dallamot, aztán a szövegét is mondja.)* Te vagy a fény az éjszakában... Te vagy a nyár, ha hull a hó... Állítólag nekem írták ezt a dalt. De hát én nem szoktam énekelni. *(Telefoncsengés.)* Már megint ki az? Nem adok interjút. *(Felveszi a készüléket, és elváltoztatott hangon szól bele.)* Halló... Kicsoda?... A művésznő nincsen itten... Nem tudom... Ki?... Én a háázvezetőnő vagyok... *(Letezsi.)* Háazvezetőnőm sosem volt. Az anyósom tanított főzni. De minek? De kinek?

IVÁN Ötvenhatban kiszabadítottam a testvéremet a börtönből. Ezt mindenki tudja.

SZÍNÉSZNŐ Nem tudtam, hogy mire vállalkozik, mert nem avatott be az ügybe. De ha tudom, se tartottam volna vissza. Aznap éppen benn voltam a színházban, őt beválasztották a forradalmi bizottság tagjai közé, épp akkor, amikor...

IVÁN ...amikor hosszú időre eldőlt a jövőm.

SZÍNÉSZNŐ Jól tette, amit tett. A bátyját igazságtalanul csukták be.

IVÁN És engem?

SZÍNÉSZNŐ Magát is.

IVÁN Már megint magáz.

SZÍNÉSZNŐ Mit csináljak? Nem tudom másképp. Valami elveszett, eltörött.

IVÁN Tudtam, hogy vége lesz, hogy más lesz, hogy összeomlik az addigi életem.

SZÍNÉSZNŐ Gyalázkodó cikkek jelentek meg róla. Mellette kellett maradnom.

IVÁN A gyártásvezető előbb tudta, mikor fognak letartóztatni, mint én magam. Szóltak neki, hogy siessünk a filmmel. Kínomban udvaroltam a partnernőmnek.

SZÍNÉSZNŐ *(Ivánra néz, mint egy gyerekre, aztán sokat sejtetően bólint)* A színházban már ferde szemmel néztek rám. Menekültem a próbák és az előadások után.

IVÁN Azt kérdezték, miért nem diszsidálok, amíg lehet. Meg is szervezték.

SZÍNÉSZNŐ Legalább tízen rontottak be a lakásunkba.

IVÁN Délelőtt fejeztük be azt a buta operett-filmet. És éjjel már egy ócska priccsen hevertem a fogdában.

SZÍNÉSZNŐ Pár hét múlva a nekrológja is megjelent egy külföldi lapban.

Beethoven: Egmont-nyitány.

IVÁN Félreértés volt, de jólesett hal-
lani. Csak az ítélet nem volt félre-
értés. Három év, tíz hónap...

SZÍNÉSZNŐ Járhattam beszélőre.
Eleinte hozzá. Aztán még vala-
kihez. Felváltva látogattam őket.
Válásról szó sem lehetett, pedig
tudtuk, hogy vége. Vége.

IVÁN *(búcsút intve kimegy)* Sosem
felejttem el, amit értem tett.

SZÍNÉSZNŐ Cipzár van rajtunk. Este
hétkor lehúzzuk, aztán tízkor visz-
sza. Csak így tudtam élni akkor az
életemet. Tovább élni. Néha húsz-,
néha meg százévesnek éreztem
magam. Két férfi, és mégis, egyik
sem.

LACI *(megjelenik, de már a belépé-
se előtt beszélni kezd)* Csodálatos
asszony. Nekem mindig szeren-
csém volt a nőkkal. A feleségeim-
mel. Gyönyörű gyerekeim szület-
tek. Minden emberben van valami
örökkévaló, de én úgy éreztem,
hogy belőlem a gyerekeimbe köl-
tözött át a mindenség. *(Közben a
Színészsnő mellé ér, és leül a hin-
taszékbe.)*

SZÍNÉSZNŐ *(rámosolyog)* Armandot
játszotta mellettem *A kaméliás
hölgyben*.

LACI *(kissé megilletődötten)* Jóké-
pű ifjú színész voltam, így rám
osztották a szerepet. Épphogy fel-
kerültem Pestre, és mindjárt egy
ilyen csodás színészsnő partnere
lehettem.

SZÍNÉSZNŐ Nevelgettem, tanítgat-
tam. Beszéljen halkabban a szín-
padon, ez nem a *Hamlet*, ez végül
is egy romantikus szerelmi dráma.

LACI Talán akkor szerettem bele.
Folytattam a szerepet, a darabot.
Tudtam, hogy férjnél van, azt is,
hogy a férje börtönben ül. Gátlásos
voltam, ő meg szép és magányos,
nagyon magányos... éreztem.

SZÍNÉSZNŐ Tudtam, hogy szeret,
vagyis csak sejtettem, de ezek
a sejtelmek mindig biztosabbak
a tudásnál. Aztán egyszer csak őt
is elvitték. Egy évvel később, mint
Ivánt.

LACI Debrecenbe furikáztak velem a
rabszállítóval, csak ott tartóztattak
le.

SZÍNÉSZNŐ Találkoztak a börtön-
ben. Laci csak két és fél évet ka-
pott. Felváltva jártam hozzájuk.
A smasszerek már jól ismertek.
Néha ugyanoda, néha máshová.
Megismerkedtem a hazai börtön-
viszonyokkal. Amit a filmezéssel
kerestem, elment a csomagokra
meg borraivalókra.

LACI Közben elváltam a feleségem-
től.

SZÍNÉSZNŐ *Fiúk a rács mögött* – ez
egy olasz film címe, de ezt mon-
dogatták a kollégáim a hátam
mögött. Kínomban nevettem rajta.
A férjem is, a barátom is ült.

LACI Megérdemeltem a büntetést.
Nem azért, amit csináltam, mert
semmit se csináltam, a semmiért
ítéltek el. Nem tettem törvény-
be ütközőt. A másokkal szemben
elkövetett privát bűnökért kellett
vezekelnem.

SZÍNÉSZNŐ Ugyan, ne mondjon már
ilyet. Ha mindenki így fogná fel az
életet, akkor a fél világnak rácsok
mögött kellene lennie.

LACI Játszhattam a börtönszínház-
ban. *(Elkezd egy monológot.)* „El-
futni messzire, itt hagyni mindent,
vissza se nézni, csak futni... Mind-
egy hová, csak futni ebből a siral-
mas, szürke, poshadt életből...”

SZÍNÉSZNŐ *(folytatja)* „...megállni
valahol messze, kinn a mezőn,
a szabad ég alatt... és egész éjjel
bámulni föl az égre, és felejteni,
mindent elfelejteni...” Csehov.

LACI A smasszer nem hitte el, hogy ez egy színdarab. Követelte tőlem a nyomtatott szöveget, mert azt hitte, én írtam, bosszúból.

SZÍNÉSZNŐ *(nevetve)* Beletehetne volna az előadóestjébe. Micsoda sikere volt vele! *Huszedik század.* Hányszor is ment?

LACI Nem tudom. Az Egyetemi Színpadon meg vidéken. Ah, talán igaz sem volt. *(Magába roskad.)*

SZÍNÉSZNŐ *(elmélázva)* Tegnap láttam a szerelmet. A Szigeten próbáltunk valami operettet, a Szabadtérin. Gyalog sétáltam át a Nagyszálló teraszára, hogy igyak egy jó kávé és kiszellőztessem a fejem. Szembejöttek. Egy tündéri, fiatal pár, fogták egymás kezét. A lány nem lehetett több tizenhat évesnél. A fiú úgy óvta, féltette, mint egy fészkeből kiesett madárfiókát. Miközben a feketémet kavargattam, ők jártak a fejemben. Mintha megint az *Eurüdikét* játszottuk volna. Ráadásul Sárosi Kati valami szerelmes dalt énekelt a teraszon. Egypáran táncoltak. Aztán amikor kifelé indultam, megint láttam őket. Eurüdiké és a fiúja egy padon ültek a kápolnáznál. Csak a szájuk ért egymáshoz, de az úgy kötötte össze őket, mint az artistákat a biztosítókötél a trapézon. Gyalog mentem ki a Szigetről, és nem tudtam kiverni a fejemből ezt a jelenetet. *(Kis szünet.)* Istenem! A szerelem ideje számomra lejárt. *(Megint szünet.)* És ahogy mentem a Margit híd felé, hát kit látok a Kaszinó teraszán pincérkabátban sűrögni? Lácit, igen, őt. Már kiszabadult. Nem vett észre, ez volt a szerencse. Nem akartam, hogy tudja, hogy tudom, pedig mind a ketten tudtuk. Vannak azért nagyobb bajok is

az életben, mint hogy a szerelem elfáradt és elhagyott. Hazugságok, árulások, börtön. Pedig megkérte a kezemet, feleségül akart venni. De én már nem akartam senkihez hozzáköttni az életemet. Abban a pillanatban kell megélni mindent, amikor jön, nem utána, évek múlva...

LACI A tárgyalásomon azt állították a kedves kollégáim, hogy a debreceni karrieremet az igazgatóval való túl szoros barátságom révén értem el. Az, hogy tehetséges vagyok, fel sem merült bennük.

SZÍNÉSZNŐ Nem akartam senkit, se tehetségest, se tehetségtelent. A tehetséges még rosszabb, mert át akar alakítani, magához mér mindenkit, még a partnerét is. Az őszinteség a fontos, a legfontosabb. Tűz, tűz legyen a játékban. Érezzék a nézőtéren, hogy tétre megy, hogy az életünket adjuk bele.

LACI Ami azt illeti, olyan hófokú izzás volt a játékában, hogy majdnem felgyulladt a színpadon.

SZÍNÉSZNŐ *(újabb cigaretta után nyúl, de nem gyújtja meg, csak idegesen forgatja ujjai között)* Nem tudok meglenni nélküle. *(Le-gyint.)* Igen, meggyulladtam. No, nem én, csak a kalapom. Nem is az enyém, Blanche kalapja. De nem lett baj belőle. Sót! Azt hitték, benne van a darabban. De lemondunk az ismétlésről, túl kockázatos lett volna.

LACI Helyes, fiacskám. Gyakorolnunk kell a lemondást.

SZÍNÉSZNŐ Fiacskám? Ugyan! Lemondani? Miről? És minek? Élni kell, mindenáron. Belevetni magunkat az életbe...

LACI Mibe? Az életbe? Hiszen csak a színpadon él. Csak addig él, amíg

játszik. Jó is játszani vele, a kedves hazuggal, akarom mondani a *Kedves hazugot*. Már minden színésznek lekopott rólunk. Csak élünk, egymásba bújva.

SZÍNÉSZNŐ Igen. Játsszani kell. Végig kell játszani mindent, az utolsó csókig, az utolsó szerepig, az utolsó tapsokig. *(Leejt egy kártyalapot a földre, lehajol érte.)* No, nézd csak, egy bubi... Egy ifjú férfi. Hát még ő is itt van? *(Kíváncsian kinéz a nézőtérre.)*

LACI Jó magának. Mindent megélt, mindent megkapott. Vagy nem? Mégse mindent? *(Miközben ezt mondja, feláll, lassan kimegy, szeretettel visszanez a Színésznőre.)*

SZÍNÉSZNŐ *(egyedül maradván felvesz egy kis kézitükröt, megnézi magát benne, vág egy grimaszt)* Az életem? A magánéletem?... Ne beszéljünk róla! De mégse szeretnék most fiatal színésznő lenni. Megöregedni unalmas, de az egyetlen lehetőség, hogy sokáig éljünk. *(Elgondolkodik.)* Valamilyik szerepemben mondtam? Vagy olvastam valahol? *(Felvesz egy könyvet.)* Be kellene fejezni, mielőtt... *(Leteszi a kötetet, mert cseng a telefon.)* Halló! Mondja,

mondja, gyorsan mondja... Sietek, próbám van... Igen, játszom még. Játsszani fogok, amíg bírok... Telefonáljon be a színházba kettő után, jó, jó... *(Leteszi a telefont.)* Mit esznek ezek rajtam? Folyton csak játszom. Lehet, hogy közben elszalasztottam minden mást? Most is játszottam, amikor elküldtem az újságírókat. Már elég interjú adtam. Pedig ráérnék, de kíváncsi vagyok, mennyire fontos ez neki. Vajon újra telefonál? Szeretnék aludni, de nem tudok. Csak gyorsan, gyorsan kell élni. *(Felveszi a golyóstollát, közben újabb cigarettát gyötör az ujjjaival, de nem gyújt rá.)* Vár a rejtvényem. Néha már ez a legfontosabb. Nincs más, mint a vízszintes és függőleges, egymást keresztező sorok. Összeáll a világ, kerek egész lesz, megtelik minden. Orosz zeneszerző, az Ötök tagja, négy betű... Kjuj. *(Kis szünet, úr.)* Ez meg mi a csoda lehet? Nyolc betű, bezárva a rejtvény középebe... Második betű zé, a negyedik er... A legszebb ember érzés... A legszebb... *(Kiejti a kezéből a tollat. Hátrahanyatlik. Meghal.)*

Sötét.